

УДК 791.43/.45:74.01.09

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-1-9>**Олександр БЕРЛАЧ,**

orcid.org/0000-0002-8567-3268

кандидат архітектури,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) sasha.berlach@gmail.com

ХРОНІКИ ОКРЕМИХ ПОСТАТЕЙ ІСТОРІЇ РУСЬКОГО КОРОЛІВСТВА В ГРАФІЧНОМУ ДОРОБКУ ОЛЕКСАНДРА ДИШКА

Наукову розвідку присвячено розкриттю образів окремих персоналій Руського Королівства та особливостей його реінтерпретації в графічних роботах волинського художника Олександра Дишка.

Охарактеризовано творчу постать Олександра Дишка спрямовану на художню реінтерпретацію історії Руського Королівства, визначено основні типи образності та особливості їхнього втілення у художніх роботах майстра.

Визначено та описано численні знаки земель, замків, гербів, прапорів як ключові міфічні образи, знаки і символи, за допомогою яких відбувається реінтерпретація образу Руського Королівства в роботах Олександра Дишка.

Проілюстровано уявні та історичні персоналії, історія яких суцільно персоніфікована: «Князь Дулеб» (2015), «Хреститель Людомір» (2016), «Князь Летобор» (2016), «Вождь Лука» (2016), «Вождь Велинь» (2016), «Вождь Валінана – засновник Словенска (Зимне)» (2016), «Вождь Черевань» (2016), «Маж – перший король Червенії» (2016), «Князь Олег» (2016), «Святослав – володар Русі» (2016), «Княгиня Ольга» (2015), «Матір князя Володимира Великого – Малуша» (2015), «Святополк – перший король Русі в екзилі» (2015), «Добриня, Малк і Малуша – князі Волинські» (2015), «Св. Цирил і св. Методій. Житіє» (2016).

Проаналізовано мистецьку специфіку авторського графічного виконання історичних персоналій Руського Королівства різних його періодів, у тому числі цілого ряду вождів, князів, королів, святих, зазначено, що вони постають на картинах художника як у вигляді окремих фігур, так і як елементи більш складних композицій, стилізованого іконопису, географічно-політичних карт-розгортки, різноманітних сюжетних композицій.

Незважаючи на дуже важливу роль Руського Королівства в історії Середньовічної Східної Європи, і зокрема, значущість ролі стародавньої Волині у його складі, цей період у сучасній історіографії не належить до достатньо досліджених, тим більше – незмірно малою є його репрезентація у культурних та мистецьких артефактах нашого часу, що зумовлено втратою значної кількості інформації про ту далеку добу, відсутністю низки історичних фактів та культурно-мистецьких пам'яток.

Наукове осмислення образу Руського Королівства у графічних роботах Олександра Дишка є завданням дослідження, актуальність якого полягає у необхідності сучасної мистецтвознавчої реінтерпретації подій давно минулих літ з метою просвітництва та популяризації давньої історії Луцька і Волині.

Одержані результати наукової роботи можуть бути корисними у практичній діяльності мистецтвознавців, культурологів, краєзнавців, істориків, богословів, викладачів образотворчого мистецтва та використовуватися як в освітньому процесі, так і з просвітницькою метою.

Запропонована оригінальність наукової концепції розкриває невідомі сторінки історії Руського Королівства за посередництвом творчості відомого волинського митця, і має значні перспективи для подальших мистецтвознавчих досліджень.

Ключові слова: Олександр Дишко, Руське Королівство, Волинь, персоналії, вожді, знаки, символи, графічні роботи.

Oleksandr BERLACH,

orcid.org/0000-0002-8567-3268

Candidate of Architecture,

Associate Professor at the Department of Fine Arts

Lesya Ukrainka Volyn National University

(Lutsk, Ukraine) sasha.berlach@gmail.com

CHRONICLES OF INDIVIDUAL FIGURES OF THE HISTORY OF THE RUSSIAN KINGDOM IN THE GRAPHIC WORKS OF OLEKSANDR DYSHKO

Scientific research is devoted to revealing the image of the Russian Kingdom and the peculiarities of its reinterpretation in the graphic works of the Volyn artist Oleksandr Dyshko.

The creative figure of Oleksandr Dyshko aimed at the artistic reinterpretation of the history of the Russian Kingdom is characterized, the main themes, types of imagery and features of their embodiment in the artist's artistic works are determined.

Numerous signs of lands, castles, coats of arms, and flags are identified and described as key mythical images, signs and symbols, which are used to reinterpret the image of the Russian Kingdom in the works of Oleksandr Dyshko.

Imaginary and historical figures whose history is fully personified are illustrated: "Prince Duleb" (2015), "Baptist Ludomir" (2016), "Prince Letobor" (2016), "Chief Luka" (2016), "Chief Velyn" (2016), "The Chief of Valinana – the founder of Slovensk (Zymne)" (2016), "The Chief of Cherevan" (2016), "Mazh – the first king of Chervenian" (2016), "Prince Oleg" (2016), "Sviatoslav – the ruler of Russia" (2016), "Princess Olga" (2015), "Mother of Prince Volodymyr the Great – Malusha" (2015), "Svyatopolk – the first king of Rus in exile" (2015), "Dobrynya, Malk and Malusha – princes of Volhynia" (2015), "St. Cyril and St. Methodius. Lives" (2016).

The artistic specificity of the author's graphic performance of historical personalities of the Russian Kingdom of its various periods, including a number of leaders, princes, kings, and saints, is analyzed, it is noted that they appear in the artist's paintings both as individual figures and as elements of more complex compositions, stylized icon painting, geographical and political maps, various plot compositions. Despite the very important role of the Russian Kingdom in the history of Medieval Eastern Europe, and in particular, the significance of the role of ancient Volhynia in its composition, this period in modern historiography is not sufficiently researched, especially since its representation in cultural and artistic artifacts of our time is extremely small, which is due to the loss of a significant amount of information about that distant era, the absence of a number of historical facts and cultural and artistic monuments.

The scientific understanding of the image of the Russian Kingdom in the graphic works of Oleksandr Dyshko is a research task, the relevance of which lies in the need for a modern art-historical reinterpretation of the events of long past years with the aim of enlightening and popularizing the ancient history of Lutsk and Volyn.

The obtained results of scientific work can be useful in the practical activities of art critics, cultural experts, local historians, historians, theologians, teachers of fine arts and can be used both in the educational process and for educational purposes. The proposed originality of the scientific concept reveals unknown pages of the history of the Russian Kingdom through the work of a famous Volyn artist, and has significant prospects for further art studies.

Key words: *Oleksandr Dyshko, Russian Kingdom, Volyn, personalities, leaders, signs, symbols, graphic works.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день є досить актуальним питання всебічного вивчення історії та осмислення образу Руського Королівства. Цікавим і рідкісним прикладом є графічні роботи Олександра Дишка, на яких автор проводить сучасну мистецтвознавчу реінтерпретацію подій давно минулих років, її історичних персоналій різних періодів, у тому числі цілого ряду вождів, князів, княгинь, королів, святих.

Мета статті: розкрити образи окремих постатей історії Руського Королівства в графічних роботах волинського художника Олександра Дишка.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових праць дає зробити припущення, що уявні та історичні персоналії, які розкривають маловідомі сторінки Галицько-Волинського князівства в творчому доробку О. Дишка науковцями та мистецтвознавцями не вивчені, що стало актуальним завданням статті. Основою для наукового аналізу сторінок історії Руського Королівства слугували графічні роботи та посередництво самого автора. Загальні відомості про історію Руського Королівства знаходимо у наукових працях дослідників Байцара А. (Байцар, 2018: 460), Войтович Л. (Войтович, 2001: 13–30), Диби Ю. (Доба, 2014: 484), Ісаєвича Я. (Ісаєвич, 2008: 568), Кучінка М. (Кучінко, 2017: 4–10), Котляра М. (Котляр, 2003: 688) та ін.

Наукові припущення історика Юрія Диби у праці «Батьківщина Святого Володимира. Волинська земля у подіях X ст.», і зокрема припущення

про те, що хреститель Руси князь Володимир походить родом з Волині, надихнули Олександра Дишка по-особливому поставитися до цієї історичної постаті і до землі, яка його народила, що вилилося серією робіт «Волинія», які були написані не як «ілюстрації до текстів Юрія Диби, а скоріше суб'єктивні візуалізації роздумів художника» (Берлач, 2022: 16).

Виклад основного матеріалу. Руське Королівство (лат. мовою – Regnum Russiae, Regnum Ruthenorum), інша назва – Галицько-Волинське князівство – середньовічна монархічна держава у Східній Європі, що була утворена волинським князем Романом Мстиславовичем у 1199 році, керувалася князями та королями з династій Рюриковичів, П'ястів та Гедиміновичів, і останньою столицею якої аж до 1388 року залишалося місто Луцьк (Берлач, 2022: 60).

Незважаючи на дуже важливу роль Руського Королівства в історії Середньовічної Східної Європи, і зокрема, значущість ролі стародавньої Волині у його складі, цей період у сучасній історіографії не належить до достатньо досліджених, тим більше – незмірно малою є його репрезентація у культурних та мистецьких артефактах нашого часу, що зумовлено втратою значної кількості інформації про ту далеку добу, відсутністю низки історичних фактів та культурно-мистецьких пам'яток. Художню реконструкцію тих далеких історичних подій зроблено зусиллями діячів

творчого об'єднання «Куля», одним із найактивніших представників якого став відомий волинський художник-графік Олександр Дишко (Берлач, 2022: 59).

Олександр Дишко – луцький художник, відомий далеко за межами Волині. Він народився у 1953 році в Луцьку, у 1980 році – закінчив Львівську академію мистецтв, відділ художньої кераміки. З того часу митець успішно працює в різних жанрах образотворчого мистецтва, серед яких – монументальний та станковий живопис, плакат, графіка (Берлач, 2022: 15).

Уяву Олександра Дишка захоплюють міфічні персонажі прадавньої Волині, постаті князів і королів руських. У роботах художника звучать роздуми над минулим рідної землі, чимало картин присвячені історичному минулому Луцька. Творчість Олександра Дишка будить нас до роздумів над минулим, до відкриття і аналізу маловідомих сторінок історії Луцька і Волині.

Значну частину творчого доробку Олександра присвячено міфічним образам, знакам і символам¹ давньоруської культури. Варто відзначити, що різниця між міфічними образами, знаками і символами нерідко є досить розмитою, оскільки усім їм притаманна умовність зображення. Таким чином, ці явища як і поняття, що їх відображають, є близькоспорідненими. Проте для міфу характерна оповідальність, сплетеність образів у якийсь сюжетний ряд, тоді як для символа і знака – це не настільки важливо. Натомість, символ і знак завжди пов'язані з означеним і означуванним. Однак символ передбачає більше простору для уяви і домислів, а знак – більш точний, конкретний і однозначний у своєму відсиланні до того чи іншого смислу.

Не оминув художник в своїх роботах і уявні та історичні персоналії. Його історія – суцільно персоніфікована. Серед робіт такого плану – «Лицар» (2000), «Василько – князь Волинський» (2011), «Князь Вітовт» (2011), «Мстислав Данилович – князь Луцький» (2012), «Князь Дмитро-Любарт» (2012), «Шварно Данилович – князь Холмський» (2013), «Данило-Іван Романович – король» (2013),

«Князь Дулеб» (2015), «Княгиня Ольга» (2015), «Матір князя Володимира Великого – Малуша» (2015), «Добриня, Малк і Малуша – князі Волинські» (2015), «Ольга й Ігор – волинські Рюриківичі» (2015), «Ярополк – перший король Русі-України в екзилі» (2015), «Князь Володимирський Мстислав Ізяславович» (2015), «Володимир Василькович – книжник. Князь Волинський» (2015), «Хреститель Людомір» (2016), «Князь Летобор» (2016), «Вождь Лука» (2016), «Вождь Велинь» (2016), «Вождь Валінана – засновник Словенска (Зимне)» (2016), «Вождь Черевань» (2016), «Маж – перший король Червенії» (2016), «Рюрик» (2016), «Князь Олег» (2016), «Святослав – володар Русі» (2016), «Св. Цирил і св. Методій. Житіє» (2016), «Володимир-Хреститель – засновник міста свого імені» (2016), «Роман Великий – засновник держави» (2016), «Король» (2016), «Князь Василько і король Данило» (2016), «Король і князь. Перше руське королівство» (2016).

Видатні постаті історії Руського Королівства різних його періодів постають як у вигляді окремих фігур (портретів), так і як елементи більш складних композицій – подвійних чи потрійних (групових) портретів, стилізованого іконопису, стародавніх географічно-політичних карт, різноманітних сюжетних композицій тощо. Більшість постатей подані художником у оточенні різноманітних символів, а також написів-коментарів з різних історичних джерел, що виступають важливими елементами композиційної цілісності. Так, в центрі картини «Князь Дулеб» (рис. 1) зображено постать князя на колінах із молитовно складеними руками, крім того в картині двічі використано символ Триглава, а також образ крилатого коня (змія), що за деякими версіями символізував Златоуста, а також великими літерами виписані цитати з «Хроніки Длугоша»² (про плем'я дулібів) та «Велесової книги»³ (про Триглава). У центрі картини «Хреститель Людомір» (рис. 2) зображено великий хрест, який ставить князь Людомир Волинський, та тринадцять представників союзу дулебських племен, які допомагають йому зводити цей хрест, підтягуючи хрест мотузками, що символізують єдиний провідник віри. Як і на

¹ Міф – це «стародавня народна оповідь про явища природи, історичні події тощо або фантастичні оповідання про богів, обожнених героїв, уявних істот». Символ – це «умовне позначення якогось предмета, поняття або явища... художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею, почуття і т. ін.», «це уява особливого роду, але завжди конкретно взята з зовнішнього світу; у кожного народу в символіці є свої особливості, що пояснюються передусім специфікою спілкування цього народу з довкіллям». Знак – «предмет, позначка, зображення і т. ін., які вказують на що-небудь, підтверджують, означають щось... зображення з відомим умовним значенням».

² «Хроніка Длугоша» (лат. *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*) – трактат з історії східнослов'янських земель, написана польським істориком, архієпископом Львівським Яном Длугошем в XV ст.

³ «Велесова книга» – твір, що оповідає історію Русі, починаючи з IX ст. до н.е. до IX ст. н.е. Офіційна історична наука вважає її фальсифікатом, стверджуючи, що вона написана у XX ст. істориком-дилетантом Ю. Миролюбовим, проте «Велесова книга» досі має численних прихильників її автентичності, які вважають її цінним історичним джерелом.

Рис. 1. Дишко О. Князь Дулеб. 2015

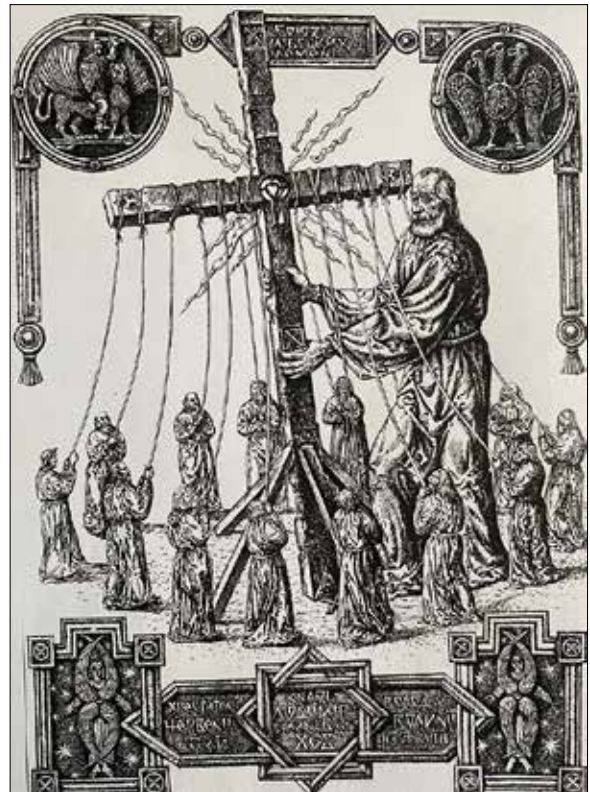

Рис. 2. Дишко О. Хреститель Людомір. 2016

попередній картині, тут присутні символи Триглава, крилатого коня-змія, з лицарем-вершником на ньому, також чотирикрилий янголів-херувимів (внизу картини), а також відповідні підписи зображень. Композиція вирішується у поєднанні руху з ритмом (Берлач, 2022: 17).

Ефекту динаміки художник досяг за допомогою повторів, що переконливо відтворюють ритміку руху фігур, які тримають хреста за мотузки. Сам хрест з хрестителем є центром композиції, а фігури знаменують рух по колу, як символ покоління у вірі. Графічна техніка виконання – туш, металеве перо з використанням методу накладання штрихів.

Сюрреалістична композиція «Князь Летобор» (рис. 3) вирішується автором у зображенні князя сидячим на кам'яному престолі, бородатим, з дерев'яним ціпом в руках, двома орлами позаду та вогнищем, перед яким колінопреклонені люди. Увесь його престол густо оплетений стрічкою-літописом, на якій виписана історія дулібів та згадані численні імена їхніх вождів і князів. Для композиції ніби характерна формальна двовимірність простору, але О. Дишко знаходить нові шляхи досягнення третього просторового виміру – час. Робота виконана в унікальній графіці з використанням мокрих технік – міцно-стійкою фарбою глибокого чорного кольору – туші та металевого

пера. «Вождь Лука», засновник міста Луцька (рис. 4), зображений величним з луком на плечі і ціпом, устромленим в картографічне зображення

Рис. 3. Дишко О. Князь Летобор. 2016

Рис. 4. Дишко О. Вождь Лука. 2016

Рис. 5. Дишко О. Вождь Велинь. 2016

порівняно дрібною сінького Луцького замку, що знаходиться у нього прямо перед ногами. Композиція статична. Проблему руху й антируху митець вирішує застосувавши оригінальний композиційний прийом, де одна форма рухається назустріч іншій. Цей прийом прослідковуємо у зображенні руху фігур заднього плану картини. Рівновага композиції досягнута симетричним зображенням піктограм, які підкорені як композиційному, так і геометричному центру твору. Для реалізації своїх ідей О. Дишко використовує графічні засоби вираження форми: пляму, штрих, крапку, лінію.

«Вождь Велинь», будівничий Червенських градів (рис. 5), зображений з сокирою і шматком дерев'яного мірила в руці на тлі великого триголового дракона. «Вождь Валінана» (рис. 6) – з двома орлами на плечах, двома вогнищами обабіч постаті (символами світла і життя) та картографічним зображенням старовинного городища Словенска (Зимне), що розташований на підвищенні позаду, засновником якого він і постає.

«Вождь Черевань» (рис. 7), будівельний і засновник міста Червена, столиці Червенських градів, оточений з двох боків левом і биком, на плечі яких він спирається, тримає в руках герб із зображенням жінки-птахи (Матірслави). «Маж – перший король Червенії» (рис. 8), збирач Побужських та Волинських племен, представлений у вигляді погруддя, до якого прилягають племена

Рис. 6. Дишко О. Вождь Валінана. 2016

(групи людей), кожне з яких зображено верхи на своєму тотемі (рись, лось, зубр, кабан, баран, олень). Автор оригінально трактує ефект динаміки за допомогою повторів, що переконливо відтворюють ритміку рухів зображених тварин.

Рис. 7. Дишко О. Вождь Черевань. 2016

Рис. 8. Дишко О. Король Маж. 2016.

Постать «Святослава – володаря Русі» (рис. 9) зображена верхи на коні з прапором в руках. «Князь Олег», за переказом отруений змієм, що виліз із черепа його мертвого коня (рис. 10) – спішений,

біля живого коня, на сидлі якого – два орла, із змієм біля ніг, що виповзає з конячого черепа, зі знаком восьмираменної лівобічної свастики у верхній частині картини (колокрутом князів руських).

Рис. 9. Дишко О. Святослав. 2016

Рис. 10. Дишко О. Князь Олег. 2016

«Княгиня Ольга» (рис. 11) зображена, сидячи за столом, з жезлом в руках (символом влади), книгою і мечем поряд, з медальйоном-колокрутом на грудях. «Матір князя Володимира Великого – Малуша» (рис. 12) зображена з сином – на фоні

Рис. 11. Дишко О. Княгиня Ольга. 2016

Рис. 12. Дишко О. Малуша. 2016

картографічного зображення укріпленого поселення Будатин та села Низкиничі (згідно нових досліджень – вотчини її батька), з величезною низкою ключів в ногах. Всі ці творчі надбання художник виконав у техніках вільної графіки.

Картина «Св. Цирил і св. Методій. Житіє» (рис. 13) написана як стилізація житійних ікон, в центрі яких знаходиться зображення святого, а його оточують сцени, що змальовують найважливіші події їхнього життя, в даному випадку – створення кириличної абетки, принесення християнської віри та писемності в Червенську Русь: охрещення князя Людоміра, зустріч Ростислава Великоморавського з князем Людоміром, св. Ціріл і св. Методій показують князю Ростиславу землі слов'янські, св. Ціріл відтворює слов'янську абетку, папа Андріан II дає дозвіл Методію на служіння слов'янською мовою, св. Методій і св. Ціріл перекладають Біблію, св. Методій проповідує слов'янською мовою, св. Методій приходить до Людоміра з прозицією охрестити Волинію та інші⁴.

Хронотип у картинах майстра вирішує проблеми поєднання простору й часу. Тому в композиціях О. Дишка простір і час є фіктивними реаліями та існують тільки як ідеї.

Висновки. У процесі атрибуції творів зіставлялися технологічні прийоми та технічні засоби

⁴ Як стилізація житійних ікон написані також картини «Рутенія», «Посвячення короля Данила у лицарі. 1253 р.».

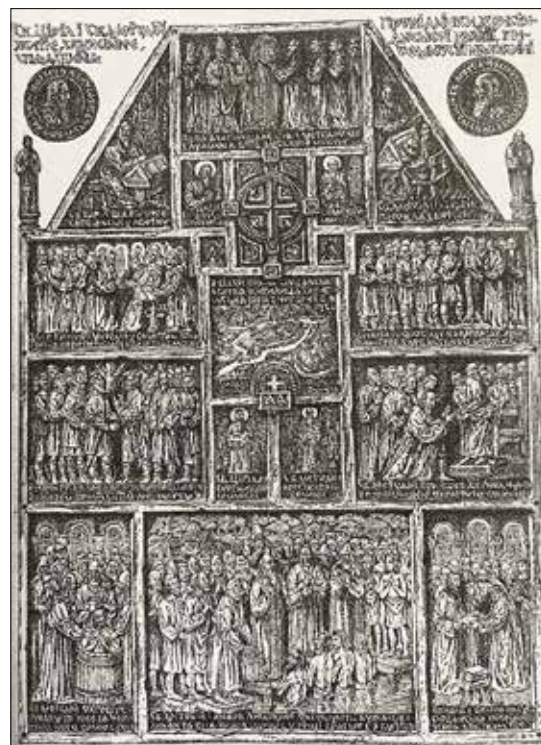

Рис. 13. Дишко О. Св. Цирил і св. Методій. Житіє. 2016

виконання графічних робіт художника. Отримані дані свідчать про унікальність робіт художника, відповідність до подій персоніфікованої історії Руського Королівства, які досліджені в наукових працях істориків за тематикою становлення і розвитку Галицько-Волинського князівства. Таким

чином, досліджені та введені до наукового обігу історичні персоналії Руського Королівства зображені волинським художником Олександром Дишко, можуть бути використані як рідкісний високохудожній зразок для подальшого системного вивчення давньоруської культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байцар А. Рутенія – давня назва українських земель (карти XIV–XVII ст.). 2018. URL : <https://baitsar.blogspot.com/2018/02/xiv-xvii.html> (дата звернення 01.03.2024).
2. Берлач О. Галицько-Волинське князівство як джерело образності художньої графіки Олександра Дишка. Український мистецтвознавчий дискурс. Київ. 2022. Вип. 5. С. 13–20.
3. Берлач О. Лесик-Бондарук О. Реінтерпретація образу Галицько-Волинського князівства в творчому доробку мистецького об'єднання «Куля». Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 48. Том 1. С. 58–65.
4. Великий конгрес. *Луцьк 1429. Остання столиця*. Альбом-каталог художнього об'єднання КУЛЯ. Луцьк : Ініціал. 2019. С. 133.
5. Виставка в Луцьку: минуле крізь призму емоцій. Фото. *ВолиньPost*. URL : <http://www.volynpost.com/news/120760> (дата звернення 09.02.2024).
6. Войтович Л. Роман Мстиславич і утворення Галицько-Волинського князівства. *Галичина та Волинь у добу Середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького*. Львів, 2001. С. 13–30.
7. Диба Ю. Батьківщина святого Володимира: Волинська земля у подіях X століття (Міждисциплінарні нариси ранньої історії Русі-України). Львів: Видавництво Колір ПРО, 2014. 484 с.
8. Дишко Олександр. *Велика Волинь. Галерея мистецтв*. URL: <https://www.volart.com.ua/art/dyshko/> (дата звернення 19.02.2024).
9. Ісаєвич Я. Д. Королівство Русь. *Енциклопедія історії України*. Т. 5. Київ : Наукова думка, 2008. 568 с. URL : <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history>. (дата звернення 02.03.2024).
10. Котляр М. Ф. «Велесова книга». *Енциклопедія історії України*. Т. 1: А–В. Київ : Наукова думка, 2003. 688 с. URL : http://www.history.org.ua/?termin=Velesova_knyha (дата звернення 02.03.2024).
11. Кучинко М. Волинь у державотворчих процесах XII–XIV століть. *Пам'ятки України. Національна спадщина. Українська Волинська держава XIV–XV століть*. №5–6, 2017. С. 4–10.

REFERENCES

1. Baitsar A. (2018) Ruteniia – davnia nazva ukrainiskykh zemel (karty KhIV–XVII st.). [Ruthenia is the ancient name of Ukrainian lands (maps of the 14th and 17th centuries)] URL : <https://baitsar.blogspot.com/2018/02/xiv-xvii.html>. (access date 01.03.2024). [in Ukrainian].
2. Berlach O. (2022) Halytsko-Volynske kniazivstvo yak dzherelo obraznosti khudozhnoi hrafiky Oleksandra Dyshka. [Galicia-Volhynia principality as a source of imagery in Oleksandr Dyshko's artistic graphics]. *Ukrainskyi mystetstvoznavchyi dyskurs*. – Ukrainian art history discourse, 5. 13–20. [in Ukrainian].
3. Berlach O. Lesyk-Bondaruk O. (2022) Reinterpretatsiia obrazu Halytsko-Volynskoho kniazivstva v tvorchomu dorobku mystetskoho obiednannia «Kulya». [Reinterpretation of the image of the Galicia-Volyn principality in the creative work of the art association “Kulya”]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. – Current issues of humanitarian sciences: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Ivan Franko State Pedagogical University, 48. 58–65. [in Ukrainian].
4. Velykyi konhres. Lutsk 1429. (2019) Ostannia stolytsia. [Great Congress. Lutsk 1429. The last capital]. *Albom-kataloh khudozhnoho obiednannia KULLa*. – Album-catalogue of the art association KULYA, 133 p. [in Ukrainian].
5. Vystavka v Lutsku: mynule kriz pryzmu emotsii. [Exhibition in Lutsk: the past through the prism of emotions]. *Foto. VolynPost*. – Photo. *VolynPost*. URL: <http://www.volynpost.com/news/120760>. (access date 09.02.2024). [in Ukrainian].
6. Voitovykh L. (2001) Roman Mstyslavych i utvorennia Halytsko-Volynskoho kniazivstva. [Roman Mstislavich and the formation of the Galicia-Volyn principality]. *Halychyna ta Volyn u dobu Serednovichchia. Do 800-richchia z dnia narodzhennia Danyla Halytskoho*. – *Galicia and Volyn in the Middle Ages. To the 800th anniversary of the birth of Danylo Halytskyi*, 13–30. [in Ukrainian].
7. Dyba Yu. (2014) Batkivshchyna sviatoho Volodymyra: Volynska zemlia u podiiakh Kh stolittia. [Fatherland of St. Volodymyr: Volyn land in the events of the 10th century]. (Mizhdystsyplinarni narysy rannoï istorii Rusy-Ukrainy). – (Interdisciplinary essays on the early history of Russia-Ukraine), 484 p. [in Ukrainian].
8. Dyshko Oleksandr. *Velyka Volyn*. [Great Volyn]. *Halereia mystetstv*. – Art gallery URL: <https://www.volart.com.ua/art/dyshko> (access date 19.02.2024). [in Ukrainian].
9. Isaievych Ya. D. (2008) Korolivstvo Rus. [Kingdom of Rus]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. – Encyclopedia of the history of Ukraine, 5. 568 p. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history>. (access date 02.03.2024). [in Ukrainian].

10. Kotliar M. F. (2003) «Velesova knyha». [“The Book of Veles”]. Entsyklopediia istorii Ukrainy. – Encyclopedia of the history of Ukraine, 1. 688 p. URL: http://www.history.org.ua/termin=Velesova_knyha (access date 03.02.2024). [in Ukrainian].

11. Kuchynko M. (2017) Volyn u derzhavotvorchykh protsesakh XII–XIV stolit. [Volyn in the state-building processes of the 12th-14th centuries]. Pamiatky Ukrainy. Natsionalna spadshchyna. Ukrainska Volynska derzhava XIV–XV stolit. – Sights of Ukraine. National heritage. Ukrainian Volyn state of the XIV-XV centuries, 5–6. 4–10. [in Ukrainian].